

Avizul Comitetului European al Regiunilor — Patrimoniul cultural ca resursă strategică pentru regiuni mai unitare și mai durabile în UE

(2018/C 361/06)

Raportor: doamna Babette WINTER (DE-PSE), secretar de stat pentru Europa și cultură al Cancelariei landului Turingia

RECOMANDĂRI POLITICE

COMITETUL EUROPEAN AL REGIUNILOR

Diversitatea culturală și patrimoniul european comun

1. menționează că diversitatea formelor patrimoniului cultural este un bun prețios pentru Europa: un instrument care poate avea un efect de levier considerabil pentru ameliorarea durabilității și coeziunii în regiunile din UE, care poate contribui la consolidarea identității unei regiuni și a întregii Europe și care reflectă în mare măsură motto-ul UE „Unită în diversitate” și completează angajamentul Uniunii Europene de a respecta diversitatea culturală, astfel cum prevede articolul 22 din Carta Drepturilor Fundamentale a UE;
2. face referire, în prezentul aviz, la documente ale Comisiei Europene ⁽¹⁾, ⁽²⁾, Consiliului European ⁽³⁾ și ale Comitetului European al Regiunilor (CoR) ⁽⁴⁾ care pun în discuție viitorul Europei și consolidarea identității europene prin educație și cultură;
3. subliniază importanța valorilor UE consemnate în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – demnitate, libertate, egalitate și solidaritate – pentru realizarea binelui comun și, prin urmare, solicită ca acestor valori să li se acorde o mai mare atenție în promovarea patrimoniului cultural;
4. subliniază că patrimoniul cultural și identitatea culturală sunt mijloace importante de promovare a cunoștințelor și a sensibilizării cetățenilor cu privire la rădăcinile culturale, spirituale și religioase comune în Europa, marcate de valorile Iluminismului, în toată diversitatea lor. Patrimoniul cultural și identitatea culturală pot ameliora înțelegerea schimbărilor și a istoriei societății, promovând mai multă toleranță și acceptarea diferențelor, ca răspuns la euroscepticism și la escaladarea dezbaterii cu accente antieuropene;
5. subliniază că tocmai datorită cunoașterii interacțiunilor de secole în Europa sunt recunoscute diversitatea și diferențele, în spiritul respectului reciproc, și că acestea din urmă nu ar trebui sub nicio formă să fie un pretext pentru crearea de bariere sau chiar excludere; respinge, prin urmare, utilizarea abuzivă a patrimoniului cultural în scopuri de diviziune, atât în interiorul, cât și în afara UE;
6. constată că, deși – conform sondajului Eurobarometru ⁽⁵⁾ – cetățenii UE consideră cultura cel mai puternic element de legătură în Uniunea Europeană – chiar și înaintea valorilor europene comune și a statului de drept –, peste 50 % dintre respondenți neagă existența unei culturi europene comune ⁽⁶⁾;
7. este de părere că aceste rezultate sunt doar în aparență incompatibile, reprezentând mai degrabă o expresie a rădăcinilor și interacțiunilor culturale comune, dar care se împletesc cu diverse trăsături proprii la nivel regional, reflectând modelul UE „Unită în diversitate”;
8. observă că, în acest context, nivelului regional îi revine responsabilitatea deosebită de a promova cultura ca liant social important, atât prin specificul său regional, cât și prin interacțiunile și schimburile în interiorul Europei, dar și dincolo de granițele Uniunii Europene actuale; astfel, UE devine o ancoră în Europa geografică;

⁽¹⁾ *Cartea albă privind viitorul Europei. Reflecții și scenarii pentru UE-27 până în 2025*, COM(2017) 2025 final.

⁽²⁾ Comunicarea „Consolidarea identității europene prin educație și cultură – Contribuția Comisiei Europene la reuniunea liderilor din 17 noiembrie de la Göteborg (Suedia)”, COM(2017) 673 final.

⁽³⁾ „Agenda liderilor – Notă privind educația și cultura”, versiunea în limba engleză poate fi consultată la adresa: http://www.european-council.europa.eu/media/31544/en_leaders-agenda-note-on-education-and-culture.pdf

⁽⁴⁾ RESOL-VI/014, CdR 4785/2016 fin.

⁽⁵⁾ Eurobarometru standard nr. 88.

⁽⁶⁾ Eurobarometru special 466.

9. încurajează, prin urmare, Uniunea Europeană să își adauge propria identitate și valorile comune la ideea de apartenență care se manifestă la nivel regional și național, pentru a promova o cetățenie pe mai multe niveluri, așa cum prevede Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și articolul 2 din Tratatul de la Lisabona;

10. atrage atenția asupra rapoartelor naționale privind punerea în aplicare a Convenției UNESCO ⁽⁷⁾, la care au aderat multe state membre ale UE, însă nu toate;

11. confirmă constatarea Comisiei Europene ⁽⁸⁾ conform căreia competența pentru educație și cultură este în primul rând a statelor membre, la nivel național, regional și local; Întrucât articolele 6 și 167 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene stabilesc competențele UE în domeniul culturii ca limitându-se la sprijinirea, coordonarea sau completarea acțiunilor întreprinse de statele membre, CoR sprijină inițiativele UE în cadrul acestui mandat, care evidențiază importante dimensiuni transnaționale și europene ale acestui domeniu de politică;

12. salută importanța dată, în cadrul reuniunii informale a Consiliului miniștrilor culturii pe tema „Cultura – valoarea inclusivă a UE” și în cel al Concluziilor Consiliului privind un plan de lucru în domeniul culturii ⁽⁹⁾, accesului la cultură, conservării patrimoniului cultural, mobilității artiștilor și consolidării sprijinului public;

Patrimoniul cultural și activitățile culturale ca elemente de identificare, coeziune socială și dezvoltare socială

13. subliniază că patrimoniul cultural poate întări percepția unei identități comune în interiorul unei regiuni și legătura sa cu propria tradiție și istorie și poate contribui la dezvoltarea cooperării intraregionale. Acest lucru poate stimula noi inițiative culturale și educative, dialogul intercultural și, astfel, activitatea socială;

14. subliniază că autoritățile locale și regionale dispun de competențe importante în promovarea dialogului intercultural, în special prin coordonarea de rețele locale și regionale multidimensionale în sectorul cultural, care îi includ pe toți actorii relevanți; În acest context, este important să se consolideze parteneriatele public-privat;

15. salută recunoașterea de către liderii UE a educației, culturii și a politicilor pentru tineret în Declarația de la Roma ⁽¹⁰⁾ și este de acord cu evaluarea conform căreia „educația [...] și cultura sunt importante nu numai pentru competitivitate, ci și pentru caracterul incluziv și pentru coeziunea societăților noastre”;

16. evidențiază importanța *Anului European al Patrimoniului Cultural 2018* (EYCH 2018) ca inițiativă valoroasă și salută intenția Comisiei Europene de evaluare a acesteia; în acest sens, subliniază că efectele pozitive ale EYCH 2018 trebuie consolidate în următorii ani prin acțiuni de monitorizare. Acest lucru trebuie să se oglindească și în diferitele programe de finanțare din cadrul viitorului CFM, pentru a sprijini promovarea patrimoniului cultural european dincolo de 2018;

17. reamintește că mobilitatea artiștilor – mijlocită și prin programul „Europa creativă” – contribuie la povestea de succes a integrării europene și, prin urmare, consideră că sunt necesare continuarea și extinderea programului „Europa creativă”;

18. este convins că patrimoniul cultural contribuie la coeziunea socială și la îmbunătățirea calității vieții. Grație siturilor sale istorice, care nu se află doar în locuri preferate și foarte vizitate în prezent, ci și în orașe și regiuni care se confruntă, în momentul actual, cu provocări deosebite, patrimoniul cultural poate oferi oportunități de dezvoltare, printre altele, datorită potențialului considerabil în materie de creare de locuri de muncă. Acest lucru este valabil în special pentru regiunile afectate de schimbări demografice și depopulare, pentru regiunile ultraperiferice și pentru zonele urbane cu probleme specifice în materie de integrare;

19. subliniază că abordările participative ale autorităților locale și regionale pot fi o modalitate de a stabili o bază societală largă pentru conceptele de dezvoltare a culturii și de a obține mai multă susținere și aprobare pentru investiții în cultură. Acest lucru conduce la consolidarea durabilă a spiritului de comunitate și a responsabilității societății pentru patrimoniul cultural local;

⁽⁷⁾ Convenție referitoare la protecția patrimoniului mondial, cultural și natural, adoptată de Conferința generală în cadrul celei de a 16-a sesiuni organizate la Paris, la 16 noiembrie 1972.

⁽⁸⁾ COM(2017) 673 final.

⁽⁹⁾ Concluziile Consiliului și ale reprezentanților guvernelor statelor membre, reuniți în cadrul Consiliului, privind un plan de lucru în domeniul culturii (2015-2018) (JO C 463, 23.12.2014, p. 4).

⁽¹⁰⁾ https://europa.eu/european-union/eu60_ro

20. încurajează autoritățile locale și regionale să-și evalueze și să-și împărtășească experiențele legate de astfel de abordări participative;
21. pledează pentru un schimb mai intens între diverșii actori cu privire la posibile concepte de dezvoltare a bibliotecilor, muzeelor și a altor centre culturale ca agora sau „locuri terțe” pentru schimb de idei și participare la discuții privind viitorul orașelor și regiunilor noastre. În acest context, se pune problema posibilității de a utiliza rețelele de informare generală ale Uniunii Europene, cum este Europe Direct;
22. în același timp, solicită să fie promovat mai intens la nivelul UE schimbul de experiență între autoritățile locale și regionale și între reprezentanții instituțiilor culturale din diferite regiuni și state membre;
23. constată, în acest context, că în special barierele lingvistice sunt un obstacol pentru actorii locali, depășirea lor trebuind să fie sprijinită la nivel european;
24. pledează pentru continuarea asistenței în materie de infrastructură a patrimoniului cultural în următorul cadru financiar multianual (CFM), cu un accent special pe coeziunea socio-culturală. În plus, trebuie consolidate lanțurile de producție legate de gestionarea durabilă a patrimoniului cultural și trebuie sprijinite proiectele de cooperare transsectorială, de exemplu între patrimoniul cultural și educație;
25. subliniază că cultura este o sarcină comună a tuturor actorilor din cadrul societății – a autorităților locale și regionale și a statelor membre –, ea necesitând însă finanțare specifică din partea sectorului privat și angajamentul voluntarilor și al societății civile;
26. evidențiază că, în special digitizarea – atât a patrimoniului cultural, cât și a formelor de comunicare a acestuia – dispune de un potențial important pentru viitor: ea creează – cu precădere pentru tinerele generații – noi căi de acces și răspândește cunoștințele despre diversitatea culturală în întreaga Europă. Pe lângă aceasta, digitizarea este inerent transnațională și reprezintă un instrument foarte util de dezvoltare a unui tip de turism diversificat și durabil;
27. invită, prin urmare, toate nivelurile să sprijine EUROPEANA ca spațiu cibernetic public al patrimoniului nostru cultural;
28. susține solicitarea formulată de Culture Action Europe⁽¹¹⁾, să se garanteze că cel puțin 1 % din următorul CFM va fi alocat tuturor politicilor și programelor de finanțare a culturii;

Impactul patrimoniului cultural asupra turismului și a dezvoltării economice a regiunilor

29. subliniază valoarea patrimoniului cultural pentru dezvoltarea economică a regiunilor, în special prin intermediul turismului, întrucât 26 % dintre turiștii din UE⁽¹²⁾ afirmă că cultura este un factor determinant atunci când aleg destinații de vacanță, dar și un factor de localizare deloc neglijabil în ce privește atractivitatea locurilor de muncă;
30. constată că sectoarele culturale și creative contribuie cu peste 3 % la PIB și aproximativ cu aceeași cotă la ocuparea forței de muncă în UE⁽¹³⁾, iar îndeosebi în zonele metropolitane, acestea devin un factor economic tot mai important;
31. arată că autoritățile locale și regionale au integrat cu succes sectoarele culturale și creative în strategiile lor de dezvoltare, fapt care a contribuit la stimularea economiei locale, prin stimularea în special a creării de noi întreprinderi de servicii calificate și multisectoriale. Pentru a valorifica într-o și mai mare măsură potențialul creativ al regiunilor, sunt de dorit scenarii de finanțare mai ample atât la nivel economic, cât și cultural;
32. constată că, pe lângă prioritatea acordată restaurării și conservării monumentelor culturale, sunt esențiale și gestionarea instituțiilor culturale și activitatea lor de mediere pedagogică, acestea determinând amploarea impactului turistic, economic și social al unui monument cultural;
33. subliniază că utilizarea în mod creativ a patrimoniului cultural de către artiști oferă un potențial educativ deosebit și inovator pentru viitorul societății;

⁽¹¹⁾ <https://cultureactioneurope.org/files/2018/03/CAE-Reflection-paper-Agenda-for-Culture-2018.pdf>

⁽¹²⁾ Preferințele europenilor în ce privește turismul – Raportul din Flash Eurobarometru nr. 432 (martie 2016): <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2065>

⁽¹³⁾ https://ec.europa.eu/culture/policy/cultural-creative-industries_en

34. observă, pe lângă lipsa resurselor financiare, și o anumită lipsă a vizibilității resurselor culturale și a sensibilizării politice în legătură cu acestea, ceea ce reprezintă, de asemenea, un obstacol în calea dezvoltării patrimoniului cultural ca resursă strategică pentru o anumită regiune;

35. salută, în acest context, instituirea mărcii patrimoniului european și invită Comisia Europeană să ia măsuri menite să crească vizibilitatea acestuia;

36. subliniază că, după asigurarea serviciilor publice și a unor infrastructuri precum locuințe, transport public și școli, cultura joacă un rol esențial pentru atractivitatea unei zone. Având în vedere evoluțiile actuale în domeniul mobilității intraregionale și extraregionale și al demografiei, acest lucru este din ce în ce mai important pentru strategiile de dezvoltare regionale și locale, în vederea ameliorării menținerii forței de muncă în regiunile defavorizate și a găsirii unui echilibru în zonele metropolitane;

37. atrage atenția că patrimoniul cultural, pe lângă oferta culturală contemporană atractivă, trebuie să reprezinte un factor durabil activ în domeniul turismului, în special la nivel regional. Acest lucru este valabil în egală măsură pentru așa-numitele „atracții-faruri”, cum ar fi siturile din patrimoniul UNESCO sau siturile cu marca patrimoniului european, și pentru diversele situri ale patrimoniului cultural local;

38. subliniază că patrimoniul cultural răspândit pe scară largă în termeni geografici oferă șansa de a redirecționa efectele turismului cultural și de a le distribui mai bine, grație unei oferte turistice mai ample. Astfel poate fi redusă presiunea asupra locurilor care au atins limita capacității lor din cauza numărului de turiști, și în care, creșterea numărului acestora ar duce la prejudicierea patrimoniului cultural. Subliniază că valorificarea turistică a patrimoniului cultural mai puțin cunoscut reprezintă un instrument valabil de diversificare a ofertei turistice și de stimulare a dezvoltării durabile în zonele periferice, cu atât mai mult în cazul în care diversele proiecte de valorificare turistică se dovedesc coerente cu planurile mai ample de dezvoltare teritorială și se integrează în sistemul de servicii locale, în special în domeniul mobilității durabile. Acest lucru trebuie privit ținând seama de faptul că turismul cultural în Europa este în creștere și creează în special locuri de muncă care nu pot fi delocalizate;

Măsurile necesare pentru dezvoltarea și exploatarea potențialului patrimoniului cultural

39. critică faptul că Strategia Europa 2020 pentru dezvoltarea UE nu acordă deloc atenție culturii;

40. prin urmare, având în vedere importanța dovedită pentru coeziunea UE și dezvoltarea socioeconomică în multe regiuni, solicită să se aibă în vedere cultura și instituțiile sale, siturile patrimoniului cultural, ca domeniu strategic în strategia următoare și în planificarea politică;

41. insistă ca cultura și patrimoniul cultural să fie mai bine integrate în prioritățile următorului CFM, atât prin includere, cât și prin stabilirea unui obiectiv bugetar de peste 2 miliarde EUR pentru programul care va urma celui intitulat „Europa creativă”;

42. accentuează solicitarea de a crea parteneriate culturale în toate statele membre și, în acest context, încurajează promovarea itinerarelor culturale tematice dincolo de granițele statelor membre, printre altele, în cadrul programului Interreg;

43. solicită ca sprijinirea resurselor patrimoniului cultural pentru dezvoltarea regională să fie un element important al politicii de coeziune după 2020. Alocarea de fonduri pentru patrimoniul cultural în sensul larg ar trebui majorată și nu trebuie, în niciun caz, redusă. „Concentrarea tematică” – în măsura în care va fi menținută ca regulă după 2020 – ar trebui să aibă în vedere chestiunile culturale;

44. subliniază că este important ca Uniunea Europeană să lanseze o adevărată strategie de diplomație culturală. În acest scop, este indispensabil să se promoveze comunicarea și schimburile artistice și culturale ale regiunilor UE – inclusiv ale regiunilor ultraperiferice – cu țări terțe, prevăzându-se, totodată, măsuri care să faciliteze mobilitatea artiștilor europeni și a creațiilor lor către țări terțe și invers. În acest sens, își reiterează solicitarea adresată Comisiei Europene de a acorda prioritate dezvoltării în continuare a diplomației culturale, pentru a o integra în politica externă a UE ⁽¹⁴⁾;

⁽¹⁴⁾ COR-2016-05110.

45. critică plafonarea bugetului pentru investiții FEDR în infrastructura culturală la 5 milioane EUR în actuala perioadă de programare a fondurilor structurale și de coeziune de către Comisia Europeană, aspect ce reprezintă un obstacol pentru dezvoltarea de infrastructuri culturale de mai mare amploare;
46. prin urmare, invită Comisia Europeană să înlăture acest plafon arbitrar și să orienteze programele în funcție de criteriile materiale și obiectivele care trebuie atinse, în special, valoarea adăugată europeană;
47. își reiterează apelul către părțile care negociază acordul de retragere a Regatului Unit să aibă în vedere posibilele consecințe ale retragerii Regatului Unit din programele educative, culturale și pentru tineret ale UE și le invită să găsească soluții adecvate care să permită includerea țărilor din afara UE;
48. consideră că este necesar ca Consiliul să elaboreze în continuare planul său de lucru în domeniul culturii pentru perioada 2015-2018 ⁽¹⁵⁾;
49. susține obiectivul Comisiei Europene de a stabili un plan de acțiune al UE pe termen lung pentru patrimoniul cultural ⁽¹⁶⁾, prin care activitățile din cadrul Anului European al Patrimoniului Cultural (*European Year of Cultural Heritage*, EYCH) 2018 să devină sustenabile;
50. invită Comisia Europeană și Consiliul să-i implice pe reprezentanții regiunilor în măsură mai mare și proporțional cu experiențele lor directe în conferințele și inițiativele de învățare *inter pares* prevăzute în Concluziile Consiliului privind un plan de lucru în domeniul culturii;
51. sprijină consolidarea capacității financiare a mecanismului de garantare pentru sectoarele culturale și creative și insistă asupra extinderii domeniului său de aplicare la întreprinderile mici și mijlocii (IMM-uri), pentru a reflecta în mod pertinent sectoarele culturale și creative;
52. invită statele membre ca, în cadrul Fondului european de dezvoltare regională (FEDR), să finanțeze și proiecte de infrastructură culturală, educație, recalificare profesională, inovare și cooperare;
53. încurajează autoritățile locale și regionale ca, în cadrul grupurilor de lucru LEADER, să aibă în vedere infrastructura culturală în zonele rurale, ca factor important pentru coeziunea socială, prin introducerea unor forme de mobilitate durabilă care permit vizitatorilor să se bucure de peisaj, reducând cât mai mult impactul ecologic (ca, de exemplu, piste ciclabile, cărări sau căi navigabile);
54. apelează și la antreprenorii din sectoarele culturale și creative să se implice în mod activ în dezvoltarea comunității și a societății, inclusiv prin reproducerea la scară europeană a modelelor virtuose de organizare a întreprinderilor în rețele, pentru a sprijini IMM-urile din sector să fructifice atuurile istorice și culturale ale teritoriului;
55. încurajează cooperarea strânsă cu Asociația europeană a festivalurilor, pentru dezvoltarea schimburilor și a acțiunilor de voluntariat ce intră sub egida Corpului european de solidaritate în domeniul culturii și al patrimoniului cultural în cadrul EYCH 2018;
56. recomandă ca UE, în calitate de promotor subsidiar, să pună ferm accentul pe conceptele culturale, în special la nivel regional și interregional;
57. regretă lipsa unor evaluări comparative la nivel european și, prin urmare, invită statele membre și Comisia Europeană să comande în mod regulat evaluări și studii comparative la nivel european și să includă rezultatele în dezbaterile politice la toate nivelurile;
58. cu toate acestea, respinge colectarea cuprinzătoare de date și obligațiile de raportare cu regularitate ca fiind prea birocratice;
59. reamintește Comisiei Europene că mult mai multe regiuni definesc patrimoniul cultural și creația culturală ca factori-cheie ai dezvoltării regionale, decât reiese din strategiile de specializare inteligentă (S3);
60. solicită, prin urmare, ca, în această privință, finanțarea cercetării să fie posibilă și dincolo de concentrarea restrânsă pe strategiile de specializare inteligentă;

⁽¹⁵⁾ JO C 463, 23.12.2014, p. 4.

⁽¹⁶⁾ Acest plan ar putea fi o moștenire a Anului European al Patrimoniului Cultural 2018 și ar putea fi decis la Assises du Patrimoine.

61. invită regiunile care consideră că patrimoniul lor cultural reprezintă o resursă deosebit de puternică să ia în considerare acest lucru în cadrul strategiei lor de specializare inteligentă;
62. în aceeași ordine de idei, regretă că accesul la artă și cultură, elemente esențiale pentru coeziunea și incluziunea socială, nu este prevăzut în Pilonul european al drepturilor sociale ⁽¹⁷⁾;
63. solicită ca biblioteca virtuală EUROPEANA să fie susținută în continuare prin integrarea abordărilor naționale în materie de digitizare. Cea de a 10-a aniversare a EUROPEANA, în 2018, oferă ocazia perfectă pentru a trece la următoarea etapă de dezvoltare;
64. invită Comisia Europeană să crească numărul premiilor și distincțiilor, iar acestea să fie independente de finanțarea proiectelor respective din fonduri UE. Distincțiile pentru proiecte inovatoare permit o mai bună percepție în afara regiunii și a statului membru, promovează schimbul european și încurajează emulația în alte regiuni europene;
65. își reafirmă sprijinul ferm față de ideea Capitalelor europene ale culturii (2020-2033) și solicită continuarea după 2033 a acestei inițiative, care ar trebui să reflecte și mai mult întreaga diversitate a bogăției culturale a Europei și să promoveze dezvoltarea pe termen lung a unui spațiu cultural european comun bazat pe implicarea cetățenilor. Regretă, în acest context, că Comisia Europeană a decis să excludă Regatul Unit din ediția 2023. Într-adevăr, spațiul cultural european comun trece de frontierele Uniunii Europene;
66. recomandă ca prezentul aviz din proprie inițiativă să fie prezentat la reuniunea Consiliului de miniștri ai culturii din 22 și 23 mai 2018, care va dezbate „viitorul UE din perspectiva pe termen lung pentru conținutul cultural european” și necesitatea de a integra patrimoniul cultural european în toate directivele;
67. sugerează ca membrii CoR să inițieze un schimb regulat de informații despre proiectele și experiențele lor legate de siturile patrimoniului cultural din regiunile proprii.

Bruxelles, 17 mai 2018.

*Președintele
Comitetului European al Regiunilor*
Karl-Heinz LAMBERTZ

⁽¹⁷⁾ CDR 3141/2017.